

Czesław Miłosz

(...)polszczyzna jest zobowiązaniem, a dla niektórych pasją" –
o pasjonujących początkach języka polskiego.

21 lutego
Dzień języka
ojczystego

stop
wulgaryzmom

stosuj polskie
znaki w pisowni

dbaj o piękno
języka także
mówionego

propaguj idee
ochrony
języków

poszukuj nowych
srodkow wyrazu

poznaj gwary
i odmiany języka

Corocznie, 21 lutego, obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego, który został ustanowiony w 1999 r. przez UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury).

W tym roku odbywa się pod hasłem:

„Wykorzystywanie technologii do wielojęzycznego uczenia się: wyzwania i możliwości.”

Święto ma służyć promocji języka ojczystego oraz uświadomieniu społeczeństwu, jak ważne jest prawidłowe posługiwanie się językiem ojczystym w życiu codziennym.

„Jest jeszcze coś co ten kraj różni od innych
W uszach ci brzmi od najmłodszych lat dziecinnych
Wypełnia place ulice i domy
Znajomy zgiełk twoja mowa co łśni
Pięknem wierszy Mickiewicza
Powieściami Sienkiewicza
Z tej mowy jak ze źródła czerpiesz siłę swą
Mądre bajki Krasickiego
Poematy Słowackiego
Przeżyć twych bogactwo to Ojczyzna twa
To Ojczyzna twa...”

<https://www.youtube.com/watch?v=ACqE-0ErffY>

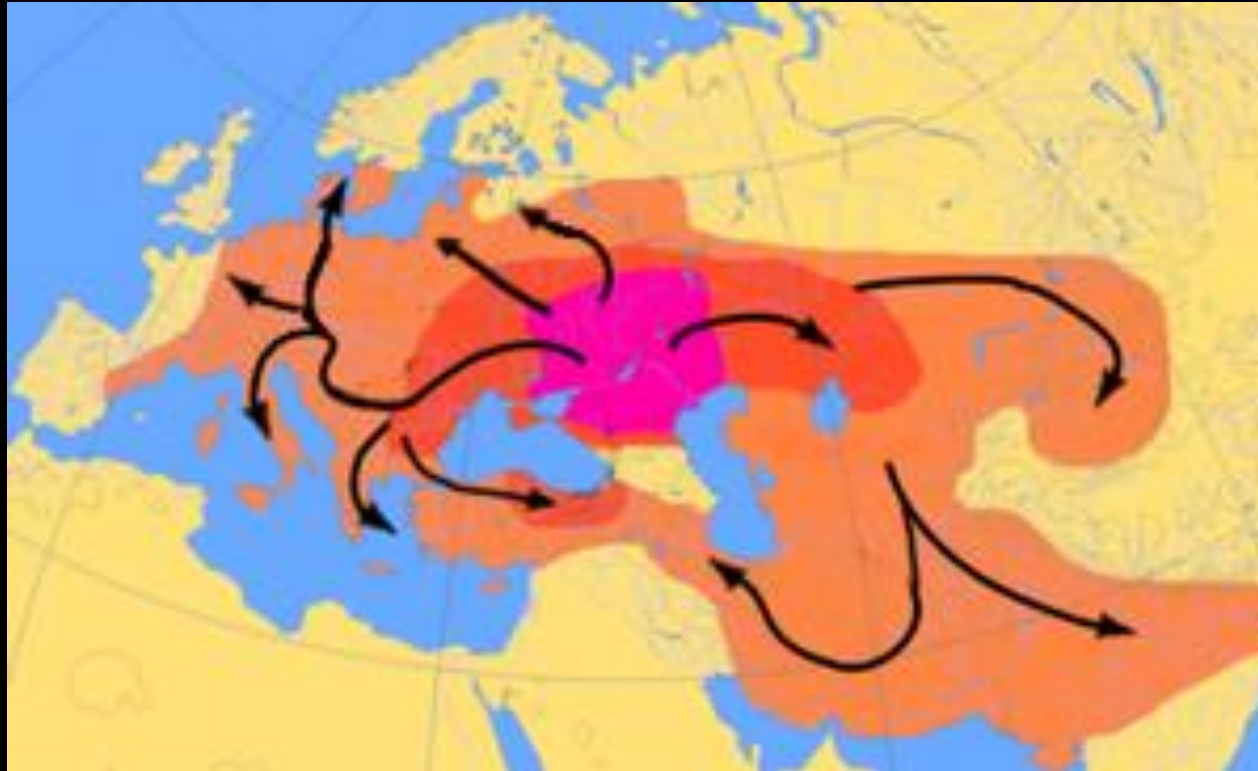

„Mowo polska, Wisło rodzinna,
miłości od innych słów prostsza...
Mowo wysoka, rzeko głębinna,
mowo i rzeko Mazowska. [...]
Mowo polska, groźniejsza niż burza
i od słowików miększa,
oba skrzydła w tobie zanurzam,
powracam do twego wnętrza,
ze mną słowo "sława",
ze mną słowo "Warszawa".”

Władysław Broniewski

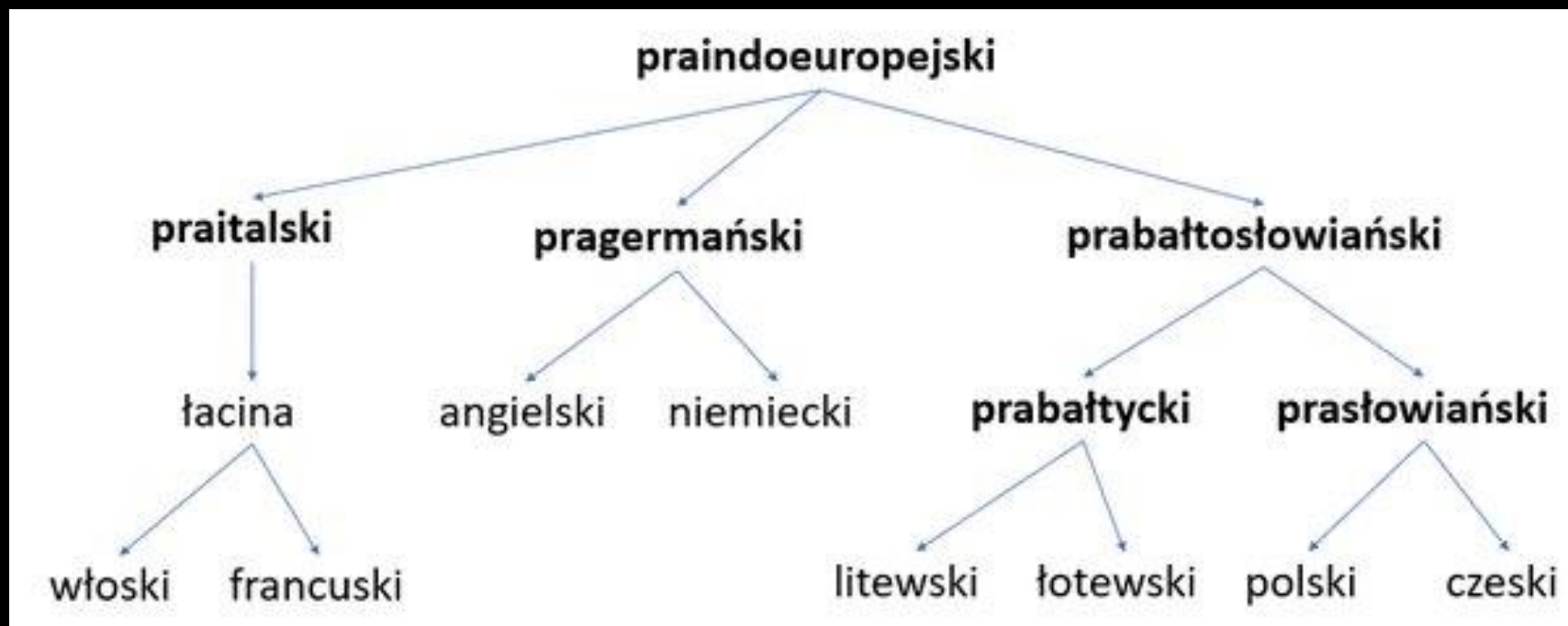

Na kształtowanie się różnych języków miały wpływ takie czynniki, jak historia, rozpad wielkich wspólnot, wędrówki ludów, uwarunkowania geograficzne. Od połowy II tysiąclecia p.n.e., między Europą Środkową a Azją Centralną żyły plemiona mówiące **językiem praindoeuropejskim**. Zdecydowana większość języków europejskich ma więc wspólnego przodka.

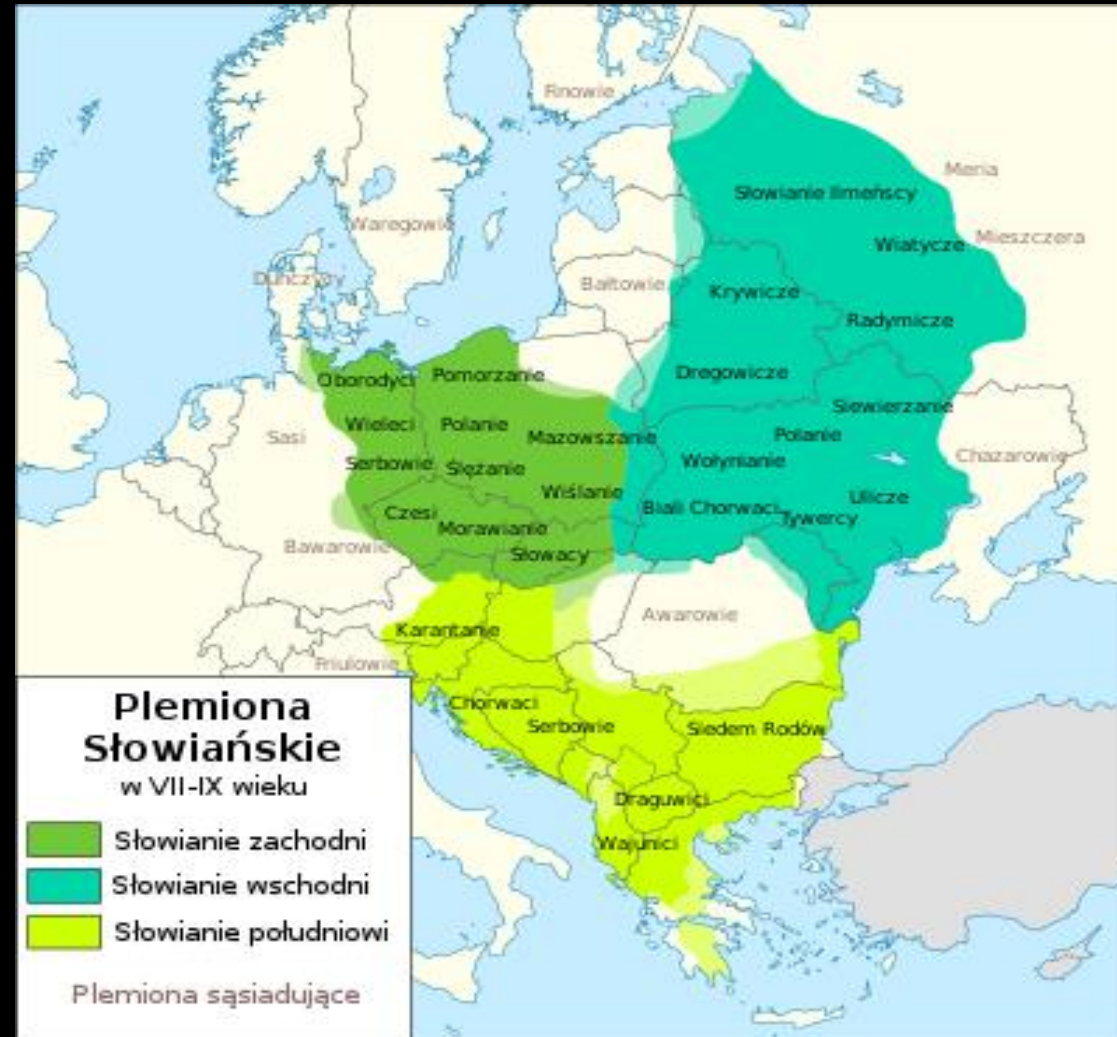

Hipotetyczna praojczyzna (kolor różowy)
i ekspansja Indoeuropejczyków

Wskutek wędrówek plemion język praindoeuropejski uległ zróżnicowaniu. Powstały dialekty, z których rozwinęły się osobne języki, m.in. pragrecki, praitalski, pragermański czy prabałtosłowiański, który później rozpadł się na prabałtycki i **prasłowiański**.

Z czasem ludy zasiedlające tereny od Bałtyku po Karpaty i od Odry po Bug, mówiące po prasłowiańsku, rozpoczęły wędrówki na wschód i południe. Zaczęły mówić „po swojemu”, dlatego też wyodrębniły się **języki zachodniosłowiańskie** (polski, czeski, słowacki, łużycki -dolnołużycki i górnołużycki, kaszubski oraz wymarłe: połabski, pomorski, słowiński), wschodniosłowiańskie (ukraiński, białoruski i rosyjski) i południowosłowiańskie (serbski, chorwacki, słoweński, bułgarski, macedoński).

Warto też wspomnieć, że zanim wyodrębniły się języki zachodniosłowiańskie, zespół zachodniosłowiański rozbił się na trzy dialekty– czesko-słowacki, łużycki i **lechicki**.

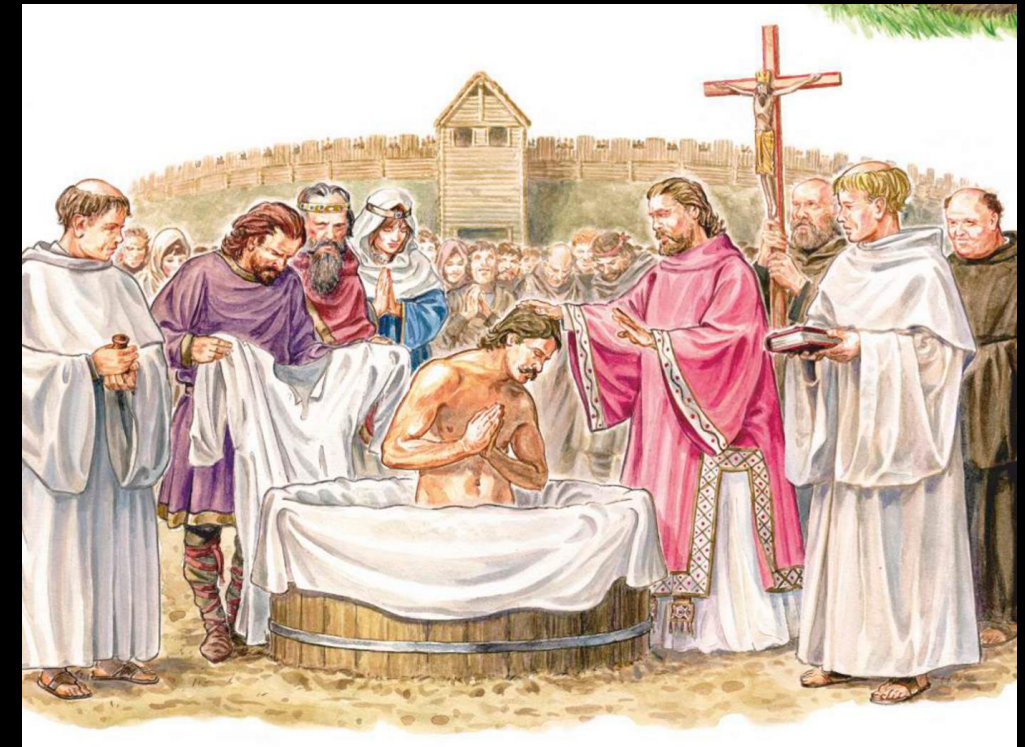
Do tej ostatniej grupy należało wiele plemion zamieszkujących tereny Wielkopolski, Śląska, Małopolski, Mazowsza > Bobrzanie, Dziadoszanie, Łędzianie, Opolanie, Polanie, Ślężanie, Wiślanie. Plemiona te zjednoczyli pod swym panowaniem Piastowie, twórcy Polski.

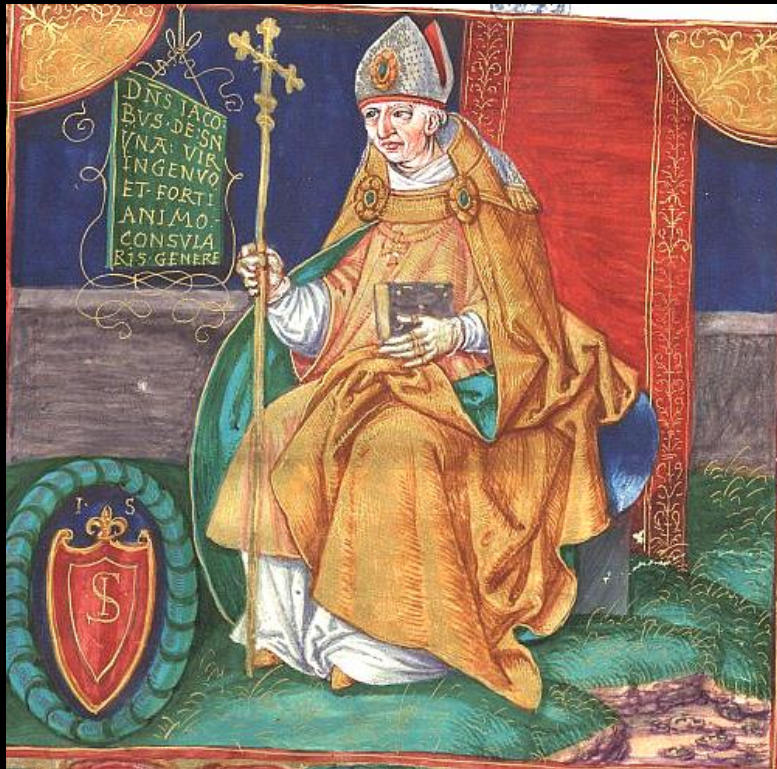
Kluczową rolę w rozwoju polszczyzny odegrało kształtowanie się polskiej państwowości (państwo polskie zaczęło kształtować się zapewne około IX wieku).

Historycy języka polskiego wyróżniają cztery okresy rozwoju polszczyzny:

- * **staropolski** – między czasami najdawniejszymi (przedhistorycznymi) a początkiem wieku XVI,
- * **średniopolski** – od wieku XVI do drugiej połowy XVIII,
- * **nowopolski** – do 1939 r.,
- * **współczesny** – po 1939 r.

Język zaczął rozwijać się w dobie staropolskiej, która umownie rozpoczyna się w X wieku, a kończy na przełomie XV i XVI wieku. Na początku doby staropolskiej zaczęły pojawiać się różnice między językami zachodniosłowiańskimi, zwłaszcza między grupami: czesko-słowacką a lechicką. Pierwszym namacalnym dowodem istnienia takiej formy języka polskiego jest zabytek piśmienniczy o tytule „**Bulla gnieźnieńska**”. Artefakt zwany również „*Bullą papieską*” został wydany 7 lipca 1139 roku w Pizie. Jest jednym z najcenniejszych zabytków polskiej historiografii i ważnym źródłem informacji na temat kultury, stosunków społecznych oraz organizacji Kościoła polskiego w XI i XII w.

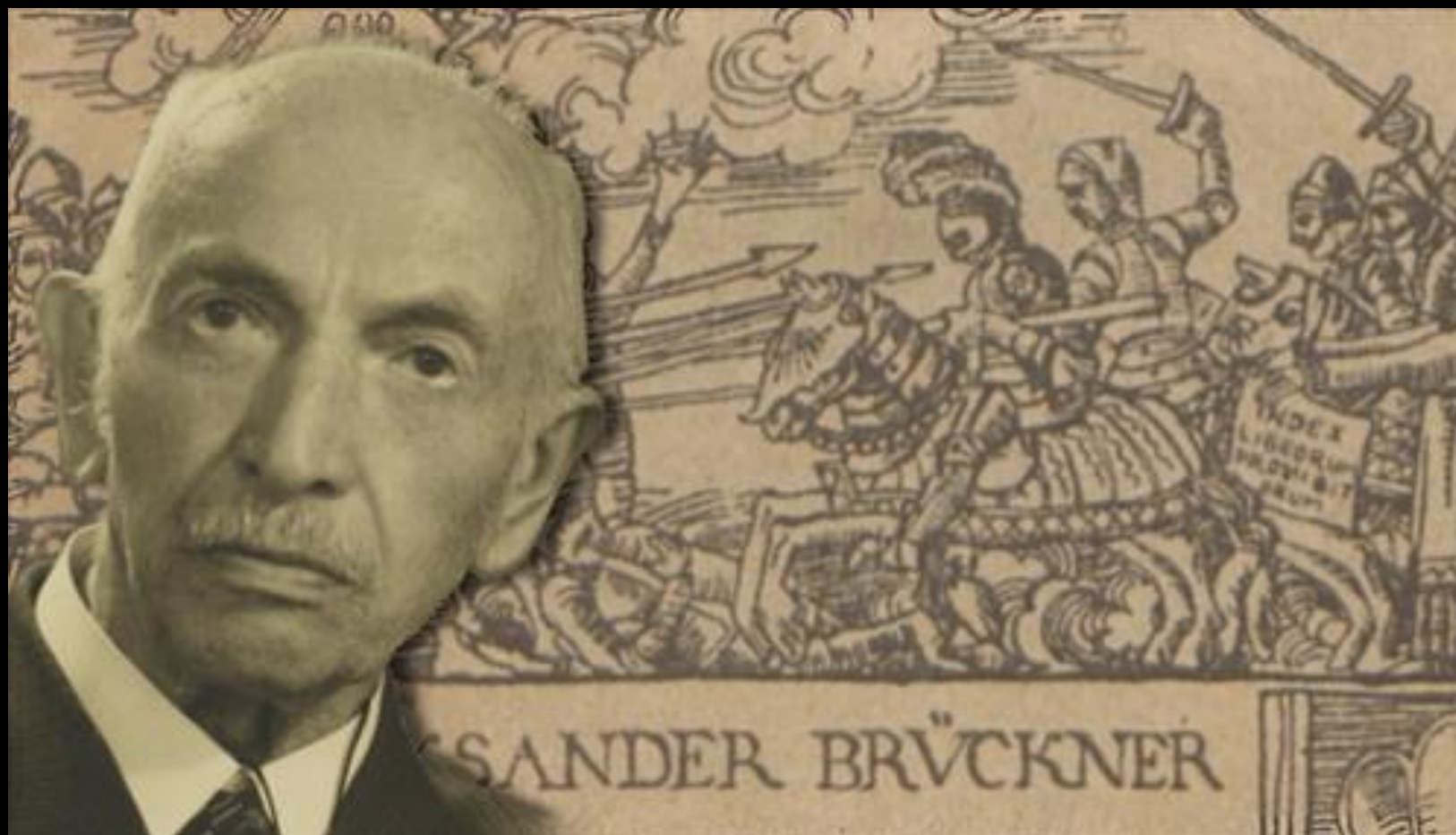

arcybiskup
gnieźnieński
Jakub ze Żnina

Bulla obecnie jest przechowywana
w archiwum kapitulnym w Gnieźnie

Dokument zawiera około 410 polskich nazw miejscowych i osobowych, spisanych w formie oryginalnej. Bulla gnieźnieńska kończy epokę polszczyzny przedpiśmiennej i otwiera epokę piśmiennictwa polskiego. Dokument stanowi także materiał do badania nad słowotwórstwem i początkami polskiej ortografii. Językoznawca Aleksander Brückner nazwał ją **złotą bullą języka polskiego**.

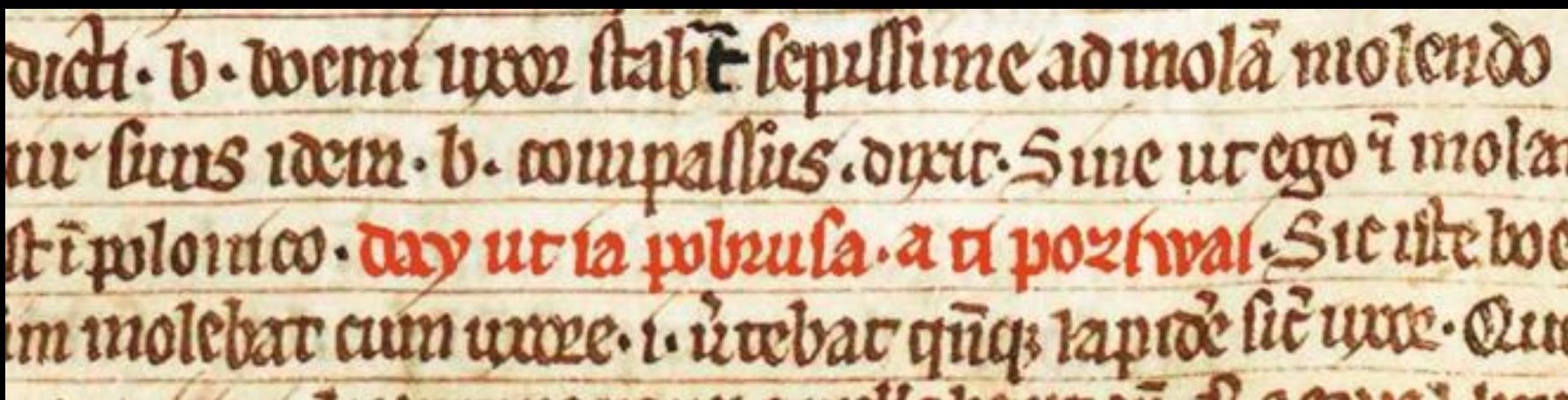
W bulli zostały wyliczone posiadłości dla arcybiskupa gnieźnieńskiego. Z ponad 400 nazw miejscowych - **provincji, grodów, wsi** - wymienione zostały m.in. Żnin, Dochanowo, Stare Biskupice, Sadowo. Przedstawione zostały również nazwy osobowe, czyli **rycerzy, chłopów, gości i rzemieślników**.

„Daj, ać ja pobruszę, a ty poczywaj.” - najstarsze polskie zdanie na piśmie.

„Pozwól, abym ja mełł, a ty odpoczniij”.

To prawdopodobnie najstarsze zapisane po polsku zdanie, przekazane przez XIII-wiecznego (1270 r.), niemieckiego z pochodzenia autora łacińskojęzycznej Księgi Henrykowskiej. Według podania miał je powiedzieć Boguchwał, Czech z pochodzenia, do swojej żony.

Księga Henrykowska, przekazująca to zdanie, jest księgą uposażeń klasztoru cystersów w Henrykowie na Dolnym Śląsku.

„Biegajcie, biegajcie” („uciekajcie, uciekajcie”) – okrzyk wzniesiony przez Tatara w celu dezorientacji Polaków i zachęcenia ich do ucieczki oraz

„Gorze się nam stało!” („spadło na nas wielkie nieszczęście”) – okrzyk księcia Henryka Pobożnego na widok polskich rycerzy uciekających z pola bitwy pod Legnicą w 1241 roku to dwa zdania w języku polskim przytoczone w opisie przegranej bitwy z Tatarami w „*Rocznikach*” Jana Długosza. Historyk, piszący *Roczniki* w drugiej połowie XV wieku, fragment dotyczący bitwy miał oprzeć na zaginionej „*Kronice*” Wincentego z Kielczy, napisanej tuż po 1260 roku.

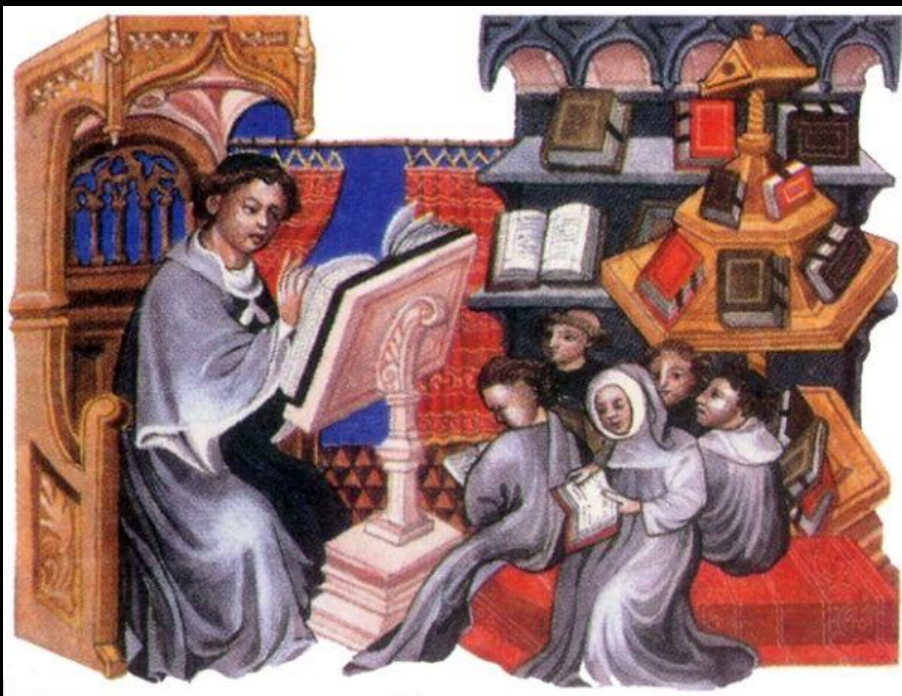

Język staropolski zmieniał się bardzo dynamicznie na przestrzeni wieków. Fonetyka, fleksja i pisownia ulegały ciągłym modernizacjom. Na tym etapie rozwoju języka polskiego do naszego słownictwa weszło **dużo zapożyczeń z łaciny**.

Pierwsze **latynizmy** dotyczą słów związanych z edukacją, Biblią, urzędami, przyrodą.

Oto niektóre z nich:

szkoła, atrament, data, rejestr, statut, balsam, cedr, mirra, manna, palma, korona, kryształ, burak, cebula, kapusta, lawenda, kancelaria, tablica, anioł, kościół, biskup, msza, wino, pergamin, tablica.

Z językiem łacińskim i jego wpływem na polszczyznę związana jest także grupa wyrażen, które zostały przejęte w niezmienionej formie i znaczeniu. To utarte wyrażenia, często o charakterze sentencji.

Najpopularniejsze z nich to:

*Alma Mater – uczelnia macierzysta (dosł. matka karmiąca),

*corpus delicti – dowód rzeczowy,

*in flagranti – na gorącym uczynku,

*nihil novi – nic nowego,

*pro forma – dla pozorów, dla formy,

*status quo – istniejący obecnie stan rzeczy,

*terra incognita – ziemia nieznana,

*tabula rasa – czysta karta,

*sensu stricto – w ścisłym znaczeniu,

*nolens volens – chcąc nie chcąc,

*pro publico bono – dla dobra publicznego, dla dobra ogółu

Okres średniopolski trwał od XVI wieku do drugiej połowy XVIII wieku.

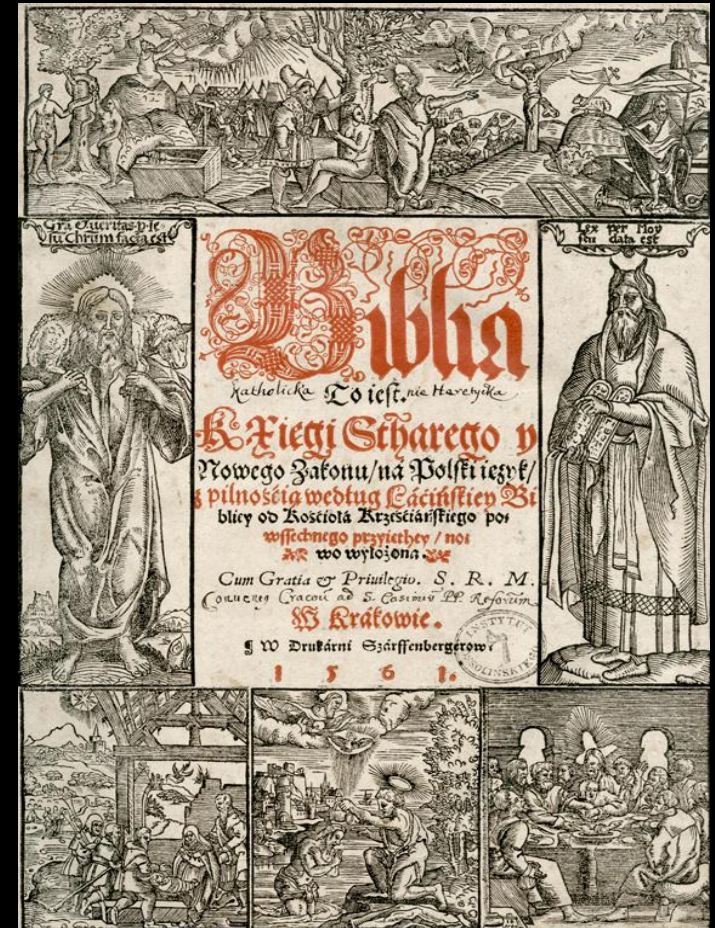
Kiedy rozpoczęła się doba średniopolska, rozważano wprowadzenie reformy ortograficznej w języku polskim. Jan Kochanowski proponował alfabet, na który składałoby się aż 48 liter!

W tym przedziale czasowym ukształtował się **rodzaj męskoosobowy**. Dodatkowo ujednolicono końcówkę rodzajów w **celowniku, narzędniku i miejscowniku liczby mnogiej**.

Zanikł również **iloczas**, czyli różnicowanie długości trwania sylab lub głosek.

Wiele przykładów piśmiennictwa z tego okresu zachowało się w postaci **tekstów prawnych, uchwał i statutów**. Poza pismami urzędowymi widać również rozkwit **pism religijnych**.

W 1561 roku wydrukowano w Krakowie **Biblię Leopolity (Szarffenbergowską)**, czyli pierwszy polski przekład całej Biblii.

W **okresie nowopolskim** (od połowy XVIII wieku do 1939 roku) dochodzi do kolejnych prób normalizacji języka za sprawą różnych opracowań gramatycznych, które wynikały z reformy szkolnej **Stanisława Konarskiego**. Rozwój i użytkowanie języka polskiego utrudniała sytuacja po rozbiorach Polski (1795 rok > III rozbiór Polski) > **germanizacja, rusyfikacja** (walka z językiem polskim jako ważnym czynnikiem podtrzymującym polską tożsamość narodową, zmuszanie Polaków do posługiwania się językiem zaborcy.

Stanisław Konarski założył w Warszawie Collegium Nobilium. Wykładał poezję i retorykę w pijarskich szkołach. Postulował, aby język polski był wykładowym w szkolnictwie.

Język współczesny - po 1939 roku

Początek kolejnego okresu jest również naznaczony tragicznym wydarzeniem historycznym. W roku 1939 rozpoczęła się II wojna światowa. Język współczesny to ten, którego używamy również dziś. Nosi ślady przemian, które ukształtowały go przez ostatnie kilkaset lat. W dzisiejszej polszczyźnie widzimy **wiele zapożyczeń z różnych języków obcych**. Ogromny wpływ na przemiany w języku polskim ma rozwój technologiczny, którego doświadczamy. Jesteśmy świadkami powstawania nowych słów i zwrotów, bardzo często zapożyczanych z języka angielskiego. Kolejnym aspektem, który wpływa na język jest walka o pełne równouprawnienie kobiet. W wyniku tego **coraz częściej używane są żeńskie końcówki zawodów i funkcji**.

feminitywy>

*
PEDAGOGZKA
piłotka
MARSZAŁKINI
adiunktka
POSŁANKA
prezesa
ARCHITEKTKA
*

Angielski - język globalny

Komputer
RADIO
OK
Stop
Internet

Oddziaływanie języka angielskiego jest tak silne, że wiele ze słów obecnie używanych w języku polskim ma swoje źródło w języku Szekspira

Podobne zjawisko dotyczy wielu innych języków, do których przenikają angielskie słowa i wyrażenia

Bądźmy w intaczu
Wpadnij do mojego hałsa

- Zrób risercz

- Chodzi o mój imidż

- Piękny dizajn

- Krejzol jesteś

Twórcy, którzy mieli ogromny wpływ na rozwój języka polskiego

Jan Kochanowski (ok. 1530 - 22 sierpnia 1584)

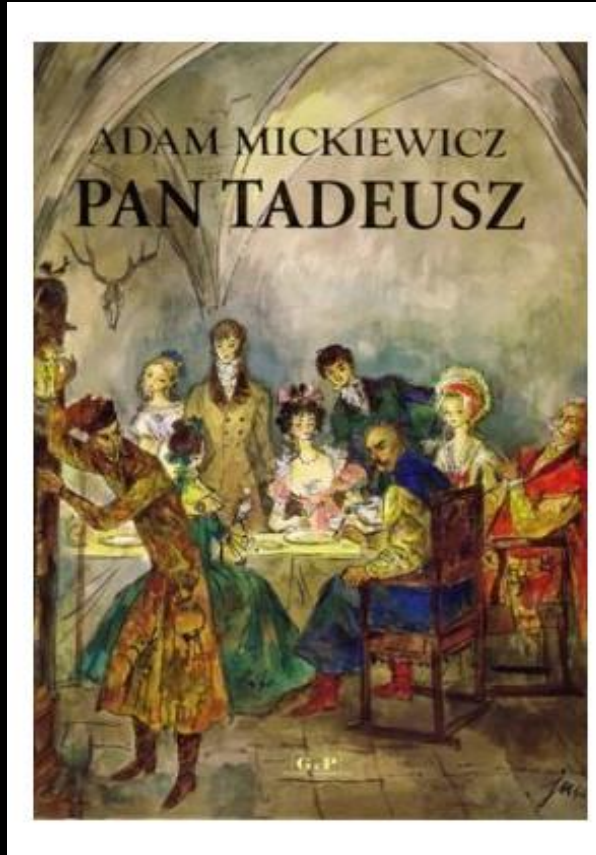
Ten renesansowy poeta doctus i tłumacz bardzo przysłużył się rozwojowi polszczyzny. Autor ponad 40 utworów, w tym dramatu „*Odprawa posłów greckich*”, cyklu trenów, poematów, pieśni, fraszek, od połowy XVIII wieku zaczął być traktowany jako klasyk literatury polskiej. Chętnie sięgano po cytaty z jego twórczości w utworach literackich oraz prywatnej korespondencji, włączano jego dzieła w skład lektur szkolnych. Sposób, w jaki Kochanowski władał językiem inspirował twórców, którzy pisali za jego życia oraz przyszłe pokolenia, które powielały jego wzorce językowe.

< „Jan Kochanowski w Czarnolesie”
Władysław Łuszczkiewicz

Adam Mickiewicz (24 grudnia 1798 - 26 listopada 1855)

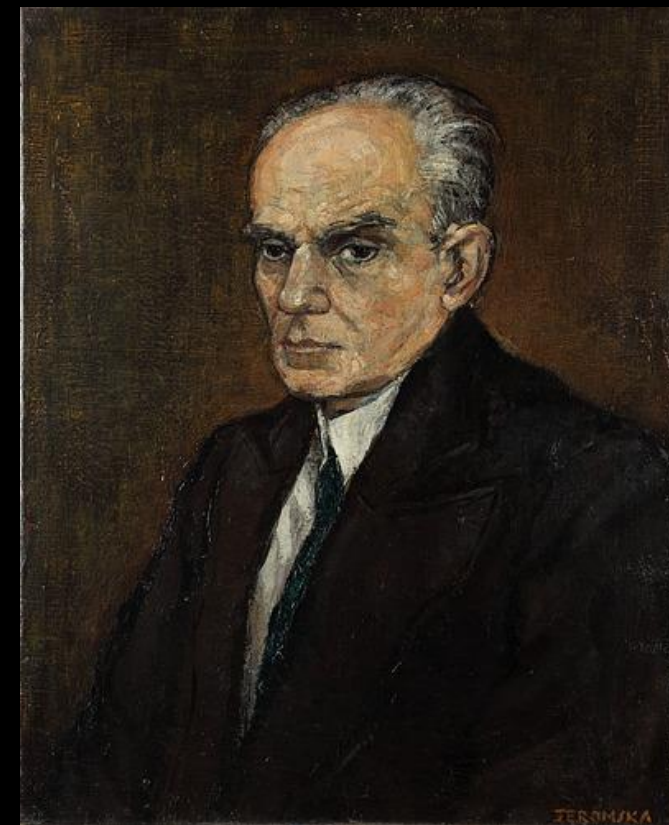
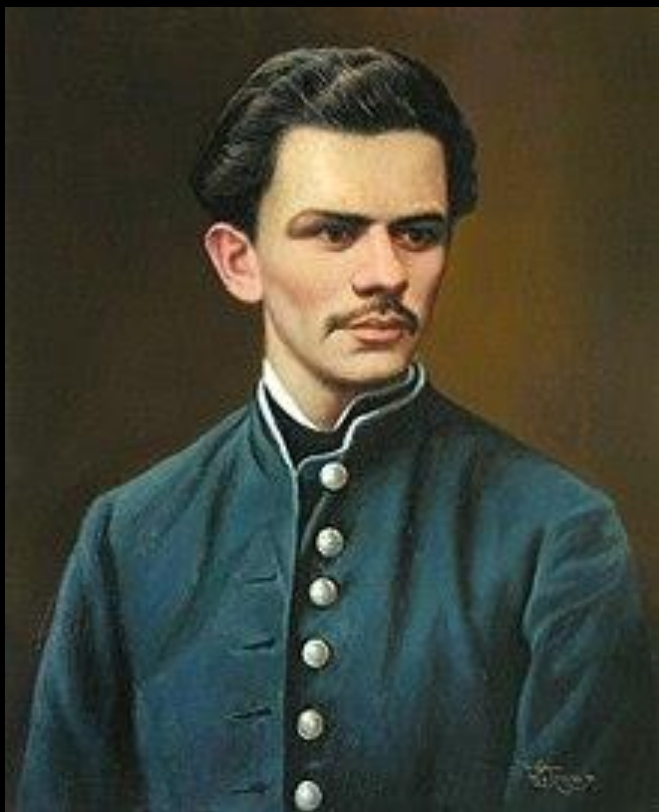
Największy poeta romantyzmu posiadał wszechstronne uzdolnienia. Był też działaczem politycznym, publicystą, tłumaczem, filozofem, działaczem religijnym, mistykiem, organizatorem i dowódcą wojskowym, nauczycielem akademickim. W jego utworach stale obecna jest miłość do ojczyzny i jej pięknego języka. Świadomość narodową wielu pokoleń Polaków kształtowały jego utwory: „Dziady”, „Pan Tadeusz, czyli ostatni Zajazd na Litwie”, „Ballady i romanse”, „Konrad Wallenrod”.

<Walenty Wańkiewicz „Portret Adama Mickiewicza”

Stefan Żeromski (14 października 1864 - 20 listopada 1925)

Stefan Żeromski to jeden z najznamienitszych pisarzy w historii Polski. Jego działalność na rzecz języka polskiego została niejednokrotnie doceniona na forum światowym. Polski prozaik, publicysta, dramaturg był nominowany do nagrody Nobla w dziedzinie literatury aż cztery razy. Orędownik polszczyzny jest twórcą znakomitych dzieł, takich jak: „Przedwiośnie”, „Siłaczka”, „Syzyfowe prace” i „Ludzie bezdomni”. Żeromski był oddany polskiej sprawie, gdy Polacy dążyli do wybicia się na niepodległość, nie obca była mu problematyka społeczna. Mistrzowsko używając języka ojczystego, wytykał problem ubóstwa, kontrastów społecznych, niekonstruktywnych sporów politycznych. Inspirował pokolenia pisarzy i działaczy politycznych dla dobra Polski i jej języka.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

Językami
słowiańskimi
posługuje się obecnie
ponad 300 milionów
ludzi.

